

in epistolam ad Hebræos I

merita illoꝝ contrariant̄ sicut iusti qñs nō exaudiuntur p̄o alijs. Sed nunquid fuit decept⁹ de sua fiducia? **D**icendum est q̄ futura scire est sol⁹ dei non autē in cognitione humana nisi prophetica. Et null⁹ p̄phetaz scuit omnia futura de seipso nisi solus x̄ps qui nō habuit sp̄ritus an cū ad mensurā. Sic ysaac magnus propheta fuit deceptus in Jacob. Unde nō est mirū de ap̄lo si nesci⁹ ret. **T**unc terminat epistolā in salutatione. et p̄mo ex parte alioꝝ. Secūdo ex pte sua. Dicit ergo Salutat̄ etc. De his omnibus habet col. 4. Sed dubitat̄ de hoc qd̄ dicit Demas etc. Quomodo potest hoc esse. qz dicit. 2. thy vlti. Demas dereliquit me: viligens hoc seculum. Quō q̄ vitē nomine eius. Dicendū est qz iā redierat ad eum. Sed nec hoc videtur. qz hec epistola p̄cesserat secūda ep̄stolā ad thi. qz hic dicit Spero etc. ubi p̄nunciat mortē suā dicens: Et tēp⁹ mee resolutionis instat etc. Et ideo dicendū est qz paulus fuit rome fere nouē ānis et hec facta in principio. Secūda vero ad thimo. in fine vite sue et tunc demas attendatus et longis vinculis dimisit eū. Et eplē pauli nō ordinant̄ s̄m tēpus. qz eplē ad coz. fuerunt ante eplām ad romanos. et hec fuit ante vltimā ad thimo. Et p̄mittit̄ illa p̄p̄t̄ materiā qz de digniori. Saluatio sua eadē est cū secūda ad thi. Deo gr̄as Amē

ExPLICIT deuotissima expositio sc̄tissimi doctoris Thome de aquino ordinis frat̄ū predicatorū sup̄ eplā glorioꝝ si gentiū ap̄li sancti Pauli ad Philemonē.

Incipit profundissima ac mirabilis explanatio eiusdem angelici doctoris sanctissimi Thome aquinatis ordinis frat̄ū predicatorū sup̄ eplā eiusdē beatissimi tot⁹ orb̄ apostoli pauli ad hebræos.

Prologus.

Non est simi

lis tui in dijs dñe et nō ē s̄m op̄ra tua. ps. In v̄bis istis exp̄nit̄ x̄pi excellētia q̄tū ad duo. Et p̄mo q̄tū ad cōparationē ad alios deos cū dicit. Non est similis tui in dijs domine. Secūdo p̄ cōparationē ad effect⁹ cū dicit: Et nō est s̄m op̄ra tua. **L**it̄ca primū sciendum est qz licet sit t̄m vnus de⁹ naturalit̄: t̄m p̄cipiatue et in celo et in terra sunt dijs multi. 1. coz. 8. Sunt quidē dijs mlti et domini multi. Dicunt̄ em̄ angeli dijs. Nam Job. 1. 2. dicuntur filij dei. Itē Exod. 7. Constituit̄ deus p̄pharaonis: dicit̄ ad moysen. Itē ad sacerdotes Exod. 22. Dijs non detrahes. Itē ibi Si lares fur. domin⁹ dom⁹ applicabit̄ ad deos. Angeli autē dicunt̄ dijs p̄opt̄ abundantissimaz refulgentiā diuine claritatis Job. 26. Super quē nō fulget lumen illi⁹. X̄ps ergo multo magis est deus qui est splendor gl̄ie vt dicit̄ infra. 1. Ep̄he. 1. Constitues eum ad dexterā suā in celestibus supra omnē principatū etc. **P**rophete vero dicuntur dijs. quia ad ipsos sermo dei factus est Job. 10. Ergo multo excellētius est deus x̄ps q̄ est verbū dei. Job. 1. Sacerdotes vero dicunt̄ dijs. qz dei mlti Est. 61. Vos sacerdotes dñi vocabimini. S̄z x̄ps multo fortius qui nō est minister: sed dñs vnuerforum. **P**eter. 14. Itē apoc. 19. Dñs dominatū. Et ista tertio **T**anq̄ dñs in omni domo sua. X̄ps ergo: deus magnus super omnes deos. qz splendor. qz verbū. qz dñs est. **S**e

cundo manifestat̄ hec excellētia per effectus. **E**st autem triplex op⁹ excellēs x̄pi. **U**nū qd̄ se extēdit ad totā creaturā Job. 1. Omnia per ipsum facta sunt. **A**liud quidez tantū ad creaturā rationalē que per x̄pm illuminat̄ Job. 1. Erat lux vera etc. **T**ertū qd̄ t̄m ad sanctos qui per ip̄s per gratiā viuificantē viuificant̄ et iustificant̄. **D**ijs enim tribus modis non possunt operari dijs predicti. **A**ngeli em̄ non sunt creatores. ps. Qui facis angelos tuos sp̄ritus etc. **P**rophete etiā sunt illuminati nō illuminātes Job. 1. Non erat ille lux etc. **S**acerdotes etiā nō iustificabant. infra. 10. **I**mpossibile est em̄ sanguine hyrcorū et thaurorū auferri peccata. **S**ic q̄ manifeste in verbis istis demonstratur x̄pi excellētia. et hec est materia hui⁹ ep̄stole ad hebræos que ab alijs distinguit̄. quia in quibusdam ep̄stolis agitur de gratiā noui testamēti quantū ad totū corpus misticū ecclē. et hoc in omnib⁹ eplis q̄s mittit̄ ecclēsijs. **I**n quibusdā vero quantū ad mēbra principalia sicut in his quas mittit̄ singularibus personis. **I**n ista vero cōmendat̄ ip̄am gratiā q̄tuz ad caput sc̄z x̄pm. **I**n corpore em̄ ecclē ista tria reperiunt̄ sicut et in corpore naturalī. sc̄z ip̄m corpus misticū mēbra principalia. s. p̄lati et maiores. et caput a quo vita fluit in toto corpore sc̄z x̄ps. **S**ed sciendū est qz ante synodū nicenā quidādam dubitauerunt an ista eplā esset pauli. **E**t qz non p̄bant duobus argumentis. **U**nū est. quia non tenet hūc modū quē in alijs eplis. **N**on em̄ p̄mittit̄ hic nec salutationē: nec nomē suū. **A**liud est. qz nō sapit st̄lū aliarū immo habet elegantiorē: nec est aliqua scriptura que sic ordinate p̄cedat in ordine verborū et in sententijs sicut ista **U**nde dicebant ip̄am esse vl̄ luce euangelistē. vl̄ bar nabe. vel clementis pape et martyris. **I**pe enim scripsit arheniensibus quasi per omnia s̄m st̄lū istum. **S**ed anti qui doctores precipue dionisius et aliqui alij accipiunt verba huius eplē p̄ testimonijs pauli. **E**t Hieronymus illā inter eplās pauli recipit. **A**d primū ergo dicendū est qz triplex ratio fuit quare non posuit nomē suū. **U**na est quia non erat ap̄ls iudeorū sed gentium **S**al. 2. **Q**ui operatus est petro in apostolatu etc. et ideo non fecit mentionē de apostolatu suo in in principio huius eplē. **S**ecūda quia nomē suū iudeis erat odiosum. vt patet **Act.** 22 et ipsum tacuit ne saluberrima doctrina huius ep̄stole abijceretur. **T**ertia quia iudeus erat. **H**ebrei sunt et ego 2. coz. 11. **E**t domestici non bene sustinent excellētiā suorū. **N**ō est p̄phēcia sine bonozē nisi in patria sua et in domo sua **Mat.** 13. **A**d argumētū secūdū dicit̄ qz ido est elegantior i st̄lo. qz et si sciebat omnē linguā. 1. coz. 14. **O**mnū v̄m lingua loquor. tamē meli⁹ sciebat hebreaz tanq̄ sibi magis cōnaturalē in qua scripsit eplāz istā. **E**t ideo magis ornate potuit loq̄ in ydeomate suo q̄ in aliq̄ alio. **U**nde dicit. **E**t si ip̄erit⁹ fmōe s̄z nō sciētia. 2. coz. 11. **L**ucas autē q̄ fuit optim⁹ p̄locutor istū ornatū trāstulit de hebreo in grecū.

Capitulū primū.

Multipharie mltisq; modis olim deus loquēs patrib⁹ in p̄phetis nouissime diebus istis locut⁹ est nobis in filio quē cōstituit here dem vnueriorū: per quē fecit et secula.

Scripsit autē eplāz istā p̄ta errores quozidā q̄ ex iudaismo ad fidē x̄pi uersi volebāt suare legalia cū euāgelio quasi non sufficeret gr̄a x̄pi ad salutē. **U**nde et diuidit̄ in duas ptes. **P**rio em̄ mltipliciter cōmēdat excellētiā x̄pi vt per hoc p̄ferat nouū testamētū veteri. **S**ecūdo agit de his per que mēbra ligūt̄ capiti. s. de fide. **ifra.** 11. ca.

Explanatio sancti Thome

Qui est autē fides etc. Intendit autē ostendere excellētiā xp̄i ad vetus testamentū q̄tum ad tres p̄sonas solennes in ip̄o veteri testamento p̄tentas sc̄z angelos p̄ quos lex tradita est **Gal. 3.** Ordinata per angelos etc. Quantum ad moysen a quo v̄l per quē data est **Job. 1.** Lex p̄ moysen data est. **Et deuto. vi.** Nō surrexit ultra p̄pheta etc. Quantum ad sacerdotiū per quod ministrabat. **infra. 9.** In priori tabernaculo semp̄ introibāt sacerdotes sacrificiorū officia consummantes etc. **Unde p̄iso presert̄ xp̄m angelis. secūdo moysi. tertio cap. ibi. Unde fratres etc. Et tertio sacerdotiū veteris testamēti. 5. cap. ibi. Omnis pot̄ r̄fer etc. Circa primū duo facit. q̄ primo presert̄ xp̄m angelis in isto cap. Secūdo concludit qualis reuerentia exhibenda sit noue legi. 2. cap. ibi. Propter hoc abūdā t̄ius etc. Adhuc circa primū duo facit. q̄ primo excellētiā xp̄i ostendit. Secūdo probat q̄ hoc v̄r sit de xp̄o. et sic angelos desicere ab illa excellētiā ibi. Tanto melior etc. Hoc autē est in hac epla singulare q̄ singula verba habent ordinē suū. Excellētiā vero xp̄i denotat q̄tū ad q̄tuor. Primo q̄tū ad proprietatē originis. Secūdo q̄tū ad magnitudinē dominationis ibi. Quē constituit etc. Tertio q̄tū ad virtutē operatiōis ibi. Per quē fecit etc. Quarto q̄tū ad sublimitatē dignitatis ibi. Qui cū sit splendor glorie etc. Quia vero intendit cōmendare xp̄m vt hoc redundet in nouo testamēto ideo presert̄ nouum testamētū veteri. Circa autē vetus testamētū q̄nos ponit. Primo modū tradendi. q̄ multiplicari multisq̄ modis etc. Secūdo t̄ps cū dicit **Olim.** Tertio actorē siue datorē. quia deus. Quarto quibus sit traditū. q̄ patribus nostris. Quinto quibus ministris. q̄ in p̄phetis dicit ergo Multipharie. et hoc q̄tum ad diuisionē q̄ ad redit̄ q̄tū ad tria. Primo q̄tū ad diuersas p̄sonas. quia nō vni p̄sone sed pluribus. sc̄z abrae. noe. et sic de alijs. Secūdo q̄tū ad diuersa t̄pa. et hoc totū ad eius certitudinē **1m Dat. 20.** Exijt primo mane et circa horā tertiam etc. Itē q̄tum ad ea q̄ ibi ostēsa sunt. q̄ diuina **Exo. 3.** Ego sum qui sum etc. Itē euentus futuri **Sap. 8.** Signa et mōstra sc̄it ante q̄ fiant etc. Itē p̄missiōes futurorū bonorū saltē in figura **Eccl. 3.** Plurima sup̄ sensus hominum monstrata sunt tibi etc. Itē multiplicari q̄tū ad diuersas figuras. q̄ modo in figura leonis. modo in figura lapidis. sicut danielis secūdo Abscisus est lapis de monte sine manibus. **Iob. 11.** Et q̄ multiplex sit lex oris eius. **Sequitur** Multisq̄ modis. q̄d refertur ad tria. sc̄z ad diuersa genera visionū. sc̄z ad visionē corporalem sicut danielis. 5. Apparuerunt digiti quasi manū scribētis in pariete etc. Aliquando aliquib⁹ per visionē ymaginariam **1a. 6.** Vidi dñm sedentē etc. Aliquib⁹ vero apparebat per visionē intellectuāle sicut dauid. **Unde de istis dicit** **1Pet. 12.** Ego visiones multiplicauit eis. Refertur etiā ad diuersos modos loquēdi. q̄ aliqui plane loquebat. aliqui vero obscure. nec est aliq̄s modus loquēdi quo scriptura veteris testamēti nō loquat. **puer. 22.** Ecce descripsi eā tibi tripliciter in cogitationibus et scientia etc. Tertio quia arguendo malos. alligando iustos. instruendo ignorantes. 2. thim. tertio Omnis scriptura diuinit⁹ inspirata vtilis est ad docēdū. ad arguendū etc. **Secundo** tāgit t̄pus. q̄ olim. id est nō subito q̄ tam magna erant que de xp̄o dicebant q̄ nō poterāt credi nisi cū incremento temporū pri⁹ didicissent **1a. 48.** Priora ex tunc annūciaui et ex ore meo extierunt: et audita feci ea etc. **Tertio** tangit auctorē. quia de⁹ qui loquit. ps̄. Audia quid loquat in me dñs etc. Hic autē est qui nō mētur. **Humeri. 23.** Non est deus quasi homo vt mentiat̄ Ex his autē tribus cōmendat vetus testamētū sc̄z ab auctoritate. quia est a deo. **Ab** subtilitate et a sublimitate. q̄**

multipharie multisq̄ modis. **Ab** firmitate. q̄ oli. **Quar** to ostendit quibus traditū sit. q̄ patribus. **Et** ideo ē nos bis familiare et acceptū. **Act. 13.** Annūciamus vobis eā que ad patres nostros facta est repromissio. **Luc. 1.** Sic locutus est ad patres nostros etc. **Sec. 5.** ostendit quibus ministris. q̄ nō ioculatoribus: sed in p̄phetis. id ē per p̄phetas. **Ro. 1.** Quod ante. p̄miserat per p̄phetas etc. **Act. 10.** Huic omnes p̄phete testimoniiū perhibent etc. **Consequenter** cū dicit **Novissime** etc. Describit doctrinā noui testamēti et ponit quinq̄. quorū quatuor sunt diuersa a quatuor p̄missis vnum autem est idem vtrobiq̄. **Quod** est dixerat Multipharie multisq̄ modis etc. ostēdit q̄ ois multitudo ordinata ad vniū debet referri. **Ideo** dicit q̄ licet sit modus multiplex tamē totū ordinatū est ad istud nouissimū. **puer. 23.** In timore dñi esto tota die et habebis spem in nouissimo etc. **1a. 10.** Consummatio abbreviata inundabit iusticiā. Consummationē est et abbreviationē dñs deus exercitūz faciet in medio omnis terre **Item** illud olim in tēpore expectationis et tenebrarū: sed istud in diebus istis. id est in tēpore gratie **Ro. 13.** Rex precessit dies autē appropinq̄uit etc. **Sed** tamē vtrobiq̄ dicit **Locutus** est vel loquēs et denotat eundē esse actorē veteris et noui testamēti cōtra manichēū **Eph. 2.** Per ip̄m habemus accessum ambo in vno spiritu etc. **Et** **Ro. 3.** In iudeorū deus t̄m. **Mō** ne et genuū etc. **Itē** illud fuit traditū patribus nostris. sed istud nobis. id est apostolis cui xp̄m in p̄pria persona vidimus **Deuto. 5.** Non cum patrib⁹ nostris inuit pacū sed nobiscum: qui in presentiarū sumus et viuimus etc. **Itē** illud per p̄phetas: sed istud in filio. id est per filium: qui est dñs p̄phetarū **Job. 1.** Unigenit⁹ q̄ est in sinu patris ip̄e enarrauit etc. **Et** ista occasione apls intro ducit cū esse filii. **Consequenter** ostendit magnitudines donationis xp̄i cum dicit **Quem** constituit heredes etc. quia vt dicitur **Gal. 4.** Si filius et heres p̄ deū. In xp̄o autē sunt due nature. sc̄z diuina et humana **Secd⁹** ergo q̄ est filius naturalis non est constitutus heres. **sz** est naturalis: sed in q̄tū homo factus est filius dei **Ro. 1.** Qui factus est ei ex femine dauid fm carnē etc. **Et** fm hoc est cōstitutus heres vniuersorū sicut ver⁹ filius patris **Mat. 21.** Data est mihi omnis potestas etc. **Et** hoc q̄tū ad totam creaturā in qua accepit dominationē. **Itē** nō tantū quo ad vniū genus hominū sed vniuersorū. **sz** t̄z iudeorū q̄ gentiū. ps̄. **Postula** a me et dabo tibi etc. **Consequenter** cū dicit **Per** quē fecit et secula. **ostendit** virtutē operationis xp̄i: quare sit constitutus heres vniuersorū non q̄ ipse sit factus in tēpore et hoc meruerit merito bone vite sicut dicit **Forinus.** sed q̄ eque oīa facta sunt p̄ ip̄s sic et p̄ p̄fēz **Per** ip̄s em̄ fecit p̄ secula. **sz** seicēdū q̄ ista prepositio p̄. denotat cām actus. **Sed** hoc est dupliciter **uno** modo quia est causa factionis ex parte faciēti. vt cū sc̄z casuale cui adiungit̄ est causa actionis fm q̄ erit ab agente. **Semp̄** em̄ factio est mediū inter faciēti et factum. **potest** ergo denotare circa agens causam finale vt artifex operat̄ per lucrū. **Aliquando** causam formale. vt ignis calefacit per calorē. **Aliquū** vero causam efficiētem. vt baliuus operatur per regē. **Nullo** istorū modorū est filius causa patris. q̄ per illū operatur: sicut nec q̄ ab ipso sit. **Aliquando** vero causale est causa actiōis fm q̄ terminatur ad factū. vt artifex operat̄ p̄ martellū. **Mar** tellus em̄ nō est causa artificis q̄ agat: sed est causa artificiatō q̄ ab artifice procedat. vt ferro q̄ recipiat operationē ab artifice. et sic filius est causa facti: et pater operatur per filium. **Sed** nunquid filius est minor patre: **Itē** quia eadem virtus numero et eodem modo est in patre et in filio. **Unde** dicit **Per** quē fecit et secula. id ē ope

in epistolam ad Hebreos I

ramē genuit et secula. **S**eculū dicitur spaciū rei tēpora-
lio. **S**ecula ergo sunt successiones temporū. **N**ō ergo fe-
cit tñ tēpora sempiterna: sñ q̄ philosphi aliq̄ dixerūt
deū tñ fecisse sempiterna: sed angelos creasse tēporalia
sed etiā fecit tēporalia que vocat hic secula. **I**nfra. **I**. **S**ci-
de intelligimus aptata esse secula **Jo. 1.** **O**mnia per ip̄m
facta sunt. **I**n hoc ergo remouet errorē manichei dupli-
citer. **P**rimo in hoc q̄ dicit eū actorē veteris testamēti.
Secūdo q̄ dicit ip̄m fecisse temporalia.

Lectio secunda.

Qui cum sit splendor glorie et figu-
ra substantie eius: portatq̄ omnia
verbo virtutis sue: purgationē pec-
catorū faciens: sedet ad dexteram maie-
statis eius in excelsis.

Superius ostendit apl̄s xp̄i excellentiā q̄tum ad origi-
pprietatē: q̄tum ad dominij maiestātē: et q̄tum ad opera-
tionis virtutē: hic aut ostēdit eius excellentiā q̄tum ad
glorie et dignitatē sublimitatē. **E**t pars ista diuiditur in
duo. **P**rimo em̄ ostendit xp̄m esse idoneū ad dignitatē
istā. **S**ecundo ponit ipsam dignitatē ibi. **S**edet ad dex-
terā etc. **I**doneitatē vero ostendit ex duobus q̄ reddunt
aliquē ydoneū ad aliquid magnū. vnū est facultas admi-
nistrandi. aliud est industria et strenuitas exequendi.
Primo ergo ostendit eius facilitatē. **S**ecundo eius stren-
nuitatē ibi. **P**urgationē peccatorū faciens etc. **C**irca
primū sciendū est q̄ tria requirunt q̄ faciunt facilitatē
ad dignitatē aliquā ministrandā. **P**rimū quidē sapientiā
ne erret gubernādo **Ecc. 10.** **E**st et aliud malū qd̄ vidit sub
sole et est stultū in dignitate sublimi. **puer. 9.** **E**t me re-
ges regnant. **S**ecūm est generis p̄cipia ne cōtēnat p̄ci-
piēdo. **puer. vlti.** **M**obilis in portis vir ei? cū sederit cū
senatoribus terre. **T**ertū virtutis potētia in exequendo
Ecc. 7. **N**oli querere fieri iudex nisi valeas virtute irru-
pere iniquitates. **E**t quantū ad ista tria apl̄s ostendit in
xp̄o facilitatē ad dignitatē predictā. **P**rimo. q̄ nō solus
est sapiēs: sed etiā ip̄a sapiēs. **U**nde dicit **Cū sit splen-
dor gl̄ie.** **S**ecundo quia nō solū est nobilis: sed est ip̄a
nobilitas. q̄ est figura substantie eius. **T**ertio. q̄ nō so-
lum est potētis: sed et ip̄a potētia **Portat omnia verbo.**
Tria autē sunt vt supra dictus est que faciunt hominē
ydoneū vt magnā dignitatē assequatur. **P**rimū est sap-
ientie claritas. **puer. 3.** **G**loriā sapientes possidebunt.
Et ideo ostendit xp̄i sapientiā dicens: **Q**ui cum sit splē-
dor glorie. **U**bi est considerādum q̄ sñ **A**mbrosius glo-
ria est clara cū laude notitia: quasi quedā manifesta noti-
tia: que de bonitate alicuius habet **Sed sic dicit **Dat.**
10.** **N**emo bonus nisi solus deus. **E**t etiā **Lu. 18.** **U**nde
ipse est bonitas antonomasice et per essentia. **A**lia vero
per participationē. ita soli deo conuenit gl̄ia antonomas-
tice **Esa. 42.** **G**loriā meaz alteri nō dabo. **1. thi. 1.** **R**egi
autē seculorū immortalī inuisibili soli deo honor et glo-
ria. **C**ognitio ergo diuine bonitatis excellētē et antono-
masice dicitur gloria. id est clara cū laude notitia bonita-
tis diuine. **I**ta aliquatē habet ab homīe. q̄ nūc cognos-
co ex parte. **1. cor. 13.** sed habet excellentius ab angelis:
sed a solo deo p̄fecte. **P**erū em̄ nemo vidit vnq̄ **Job. 1.**
Verū est nec angeli cōprehēsiuer: sed ip̄e solus seipsum
cōprehēdit. **E**rgo sola cognitio dei de seipso p̄fecte vi-
ditur gloria. q̄ p̄fectā noticiā habet et clarissimaz de se
ip̄o. **Q**uoniā autē splendor est illud quod a fulgente p̄-
mo emittitur. **S**apientia vero est quiddā fulgēs. **Ecc. 8.**
Sapientia homis lucet in vultu eius. **I**nde est q̄ p̄-
ma conceptio sapientie est quasi quiddā splendor. **U**erū

ergo patris qd̄ est quiddā conceptus: intellectus eius est
splendor sapientie qua se cognoscit. **E**t ideo apostolus fi-
lium vocat splendorē glorie. id est diuine clare noticie in
q̄ ostēdit ip̄m nō solū sapientē sed sapientiā genitā **Esa.**
62. **N**onec egrediat vt splendor iustus eius etc. **S**ecū-
dum qd̄ facit hominē ydoneū ad magnā dignitatē est ge-
neris nobilitas. **E**t hoc ostendit esse in xp̄o. quia dicit q̄
est figura substantie eius. **D**ebet em̄ cum sapientia esse nō
bilitatē in p̄ncipe **Deut. 1.** **T**ulicq̄ de tribubus vris sa-
pientes et nobiles et constitui eos principes etc. **F**igura
hic pōitur pro caractere vel ymagie. **Q**uasi dicat. **Y**ma-
go substantie. **S**ciendū tamē q̄ licet ymago dicat similitu-
dine: nō tamē quelibet similitudo est ymago. **A**bedo
em̄ in pariete nō est ymago albedinis mee. sed ymago est
similitudo in specie. **I**nter accidentia vero nihil ita est
p̄sum signū speciei sicut figura. **U**nde qui describit fi-
gurā animalis describit ymaginē eius. **F**ilius ergo q̄ est
ymago inuisibilis dei. **Col. 1.** **P**roprie dicitur figura. **S**z
culus: **S**ubstantie eius. **Y**mago em̄ alicuius est multi-
plex. **A**liquando enī est signū representans speciem in
nullo cū ip̄o conueniēs. sicut ymago hominis in pariete
que in nullo habet verā sp̄m hominis. **A**liq̄ vero ass-
milatur ei in specie non tantū in representando. sed etiaz
in essendo sicut filius est ymago vera patris. **Heb. 5.** **A**dā
genuit filiū ad ymaginē suā. **U**nde dicit **augustinus** q̄ si
lius est ymago patris. quia assimilatur patri in natura
speciei sicut filius est ymago regis **D**icit ergo q̄ est figu-
ra substantie. **S**ed quare non dicit q̄ est figura nature?
Quia possibile est q̄ natura speciei multiplicetur ad mul-
titudinē indiuiduorū in compositis ex materia et forma.
Unde filius foris nō habet eandē naturā numero cū pa-
tre suo. **S**ubstantia vero nunq̄ multiplicat. **N**on enim
alia est substantia patris alia filij. **N**ec em̄ diuiditur sñ
diuersa indiuidua. **Q**uia ergo vna et eadem est numero
natura in patre et filio dei: ideo nō dicit nature que diuis
ditur. sed substantie indiuisibilis **Job. 10.** **E**go et pater
vnū sum. **et. 14.** **E**go in patre et pater in me est. **T**er-
tiū quod facit hominē ydoneū est virtus et potētias.
Unde **eccle. 7.** **N**oli querere esse iudex nisi valeas virtu-
tute irumpere iniquitates etc. **E**t ideo ostendit virtutes
cum dicit **Portatq̄ omnia verbo virtutis sue.** **P**ropri-
um autē principū et potētias est portare **Job. 9.** **S**ub q̄
curuant qui portat orbē. **I**p̄e ergo portat. **S**ed vidē-
dum est quid portat et quo vel per quid. **Q**uantū ad
primū sciendū est q̄ id quod de re nec stare nec ambula-
re potest indiget portari. **O**mnis autē creatura de se nec
subsistere nec operari potest. **P**rimū pater. quia remota
causa remouetur effectus. **D**eus autē est causa omnis sub-
sistentie. nec tñ est causa subsistentie rei q̄tum ad fieri. **S**i-
cut domificator est causa fieri domus. **E**t sicut ad absen-
tiam domificatoris cessat fieri domus. et absentia sol ces-
sat et fieri et esse luminis in aere. ita ad subtractionē vir-
tutis diuine cessat et esse et fieri et subsistere omnis crea-
ture. **P**ortat ergo omnia q̄tum ad suū esse. **P**ortat eti-
am omnia q̄tum ad operari. quia subtracta influētia ei
cessat omnis motio causarum secundarū cum ip̄e sit cau-
sa p̄tia. et causa p̄tia plus influit q̄ secūda. **Job. 38.** **S**up
quo bases illius solidate sunt. **S**ic ergo patet q̄ omnia
portat. **S**ed per quid portat? **V**erbo virtutis sue. **Q**uia
em̄ apostolus loquens de creatione rerum dicit q̄ deus
omnia fecit per filium. quia scilicet dixerat per quem fe-
cit et secula. **I**lle autē per quem aliquis operatur non vt-
detur virtute sua operari. sed virtute eius qui per eū ope-
ratur sicut balius per quem rex operatur. non operatur
virtute propria. **E**rgo per hoc videtur q̄ filius non ope-
retur virtute propria. **I**deo dicit apostolus q̄ portat ver-
B ij

Explanatio sancti Thome

ho virtutis sue. qz cū idē sit causa efficiendi et conseruandi cum dicit qz filius virtute sua est causa cōseruandis ostēdit qz etiam est causa efficiendi. Sed nunquid non virtute patris? Et qz eius virtute. quia eadem est virtus viri usqz. Operatur ergo et virtute propria et virtute patris quia virtutem suam habet a patre. Nec in dicit aposto- lus virtute sua: sed verbo virtutis sue ad ostendendum qz sicut pater omnia per verbū produxit. ps. Ipse dixit et facta sunt etc. In quo ostenditur maxima vir⁹ patris. ita filius eodē verbo quod est ipse omnia fecit. Et in hoc ostēdit apostolus potentia virtutis sue. quia eandē habz cū patre. quia eadem operatur et per idem quo ille. Sed tunc est dubium. quia pater cū dicit producit verbū. Ergo filius cum dicit produceret verbū. et sic verbum esset verbum. Et ad hoc dicunt greci. qz sicut filius est yma- go patris: ita spiritus sanctus est ymago filij. Et sic expo- nit Basiliius portans verbo virtutis sue id est spiritu sancto. Nam sicut filius est verbū patris. ita vt dicit spi- ritus sanctus est verbum filij. Et ideo per spm facit fili- us sicut per filium pater. Verumtamen proprie loquēdo verbum non dicitur nisi quod procedit vt conceptus ab intellectu ad quod sequitur procedere in similitudinem speciei. Spiritus autē sanctus et si sit similis non tamē ha- bet hoc ex modo sue processionis. qz non procedit vt cō- ceptus ab intellectu: sed vt amor a voluntate. Aliter au- tem exponit glosa Verbo virtutis sue. id est imperio suo. Sed hic adhuc est dubium. quia iperū vel est exteri⁹ per vocem prolatum. et hoc nō potest dici. quia nihil est extrinsecum a natura diuina procedens a filio: per quod omnia potentur. Et illud imperiū est interius in corz conceptum. sed nec etiam hoc potest stare. quia nihil in mente dei concipitur nisi verbum eternum. Ergo istū im- perium sic conceptum in mente filij est verbum eternum et sic essent duo verba eterna. qd nephas est dicere. Ideo ad argumentū est dicendum sicut exponit Augustin⁹. It- lud Johannis. 12. Sermo quem locutus sum: ille iudica- bit eum. id est ipse ego qui sum verbum patris iudicabo eum. Et similiter in proposito verbum virtutis. id est in seipso qui est verbum virtuosum. Per ista ergo tria ostēdit tria de xpo. Per hoc enim qz est splendor: ostēdit ei- us coeternitatem cū patre. In creaturis em splendor est coeuius. sed ille est coeternus. et hoc est contra arrium. Sed cum dicit ymago substantie. Ostendit eius cōsub- stantialitatē. Quia em splendor non est eiusdem nature cum resplendente: ne forte aliquis credat qz non sit simi- lis in natura. dicit qz est ymago vel figura substantie. Sz quia filius et si sit eiusdem nature cum patre. si tamen sit infirmus deficit a virtute patris. Et ideo subdit portans omnia verbo virtutis sue. Apostolus ergo in hys trib⁹ cōmendat christum a tribus. scilicet a coeternitate. a cō- substantialitate. et ab equalitate potestatis. Deinde cū dicit purgationē peccatorz faciens etc. Ostendit secun- dum quod facit ad ydoneitatem dignitatis eius. scz stren- uitas et industria quā habuit in operando. Fuit em hoc magne industrie: vt quod ei cōpetebat ex natura qua de- us est: ipse meruerit per passionē in natura assumpta. An- de Phil. 2. Factus est obediēs vsqz ad mortē. propter quod et deus exaltauit illum etc. Purgare ergo peccata et si conueniat ei ex natura diuina: tamen conuenit ei eti- am ex merito passionis. Unde Eccl. 47. Xps purgauit peccata eius etc. Mat. 1. Ipse enim saluum faciet popu- lum suum a peccatis eorum. Consequenter cum dicit Sedet ad dexteram etc. Subiūgit ipsā dignitatē. Qua- si dicat. Non videtur indecens si sedet etc. quia est splen- dor et figura et portat omnia etc. In verbo autem sessiois tria solent importari. Unum est sedētis auctoritas Job.

29. Cūqz sederem quasi rex circūstante exercitu etc. In diuina autem curia multi assistunt. quia Daniel. 7. Mi- lia milium ministrabant ei. et decies centena milia assi- sedant ei. Sed nullus legitur ibi sedere. Quia omnes sunt ibi serui et ministri. infra eodem. Omnes sunt admī- nistratoz spiritus in ministeriū missi etc. Sed solus iste habet regiam dignitatem Dan. 7. Et vsqz ad antiquoz dierum venit etc. Et postea sequitur Et dedit ei potesta- tem et honorem et regnum etc. Mat. 25. Cum venerit fi- lius hominis in maiestate sua et omnes angeli eius cum eo: tunc sedebit super sedem maiestatis sue. Et post seq- tur. Tunc dicit rex his etc. Secundum est sedētis sta- bilitas Luce vltio. Sedete in ciuitate etc. Dan. 7. Pos- testas ei⁹ potestas eterna etc. infra. 13. Xps iesus heri et hodie ipse et in secula. Item aliquando sedere impor- tat humilitatem: quia sedens inferior est stantibus. ps. Tu cognouisti sessionem meam etc. Et sic non accipitur hic sed primis duobus modis. Sed contra Aduum. 7. Ecce video celos apertos et iesum stantē etc. Et dicitur est qz sedere et stare et huiusmodi dispositiones de deo di- cuntur fm similitudinem. Et ideo fm diuersa dicitur et sedens et stans. Sedens quidem propter immobilitatem sed stans propter utilitatem ad fortiter resistendum. An- de stabat quasi paratus iuuare stephanū in agone consti- tutum Sed addit apostolus qz sedet ad dexteram. quod si referatur ad diuinam naturam est sensus. ad dexteram id est ad equalitatem patris. Si vero ad humanā est se- sus ad dexteram. id est in potioribus bonis patris. Par- ci vlti. Sedet a dextris dei. ps. et Mat. vicesimo secūdo Dixit domin⁹ domio meo sede a dextris meis. Sed in- fer eos qui habent assestos. quidam sunt simpliciter ma- iores. vt rex vel imperator. quidam vero nō simpliciter maiores: sed fm quid vt prepositi vel balui. Sed chri- stus non sedet ad dexteram alicuius inferiorū iudicū si- cut alicuius prepositi vel balui. sed simpliciter maioris quia ad dexteram maiestatis. Maiestas proprie est sum- ma potestas Esa. 6. Plea erat omnis terra maiestate ei⁹ etc. puerboz. 25. Qui scrutator est maiestatis opprime- tur a gloria. Christus autem et si sic sedet ad dexteram maiestatis: habet tamen et ipse maiestatem. quia habet eandem cum patre. Mat. 25. Cum venerit filius homi- nis in maiestate sua etc. Luc. 9. Hūc filius hominis erus- bescet cum venerit in maiestate sua et patris. Dicit etiaz non solum maiestatis sed etiam in excelsis. id est sup om- nem creaturā. Eccl. 24. Ego in altissimis habito etc. Sic ergo sedet in excelsis. quia eleuatus est super omnē crea- turam. ps. Quoniam eleuata est magnificētia tua super celos. Et fm qz dicit A. b. y. i. s. o. m. apostol⁹ in loco isto tenet modum volentis instruere paruulum qui non sta- tim proponit ei summa. sed paulatim perducit eum mo- do loquendo ardua. modo proponendo infima. ita etiam modo proponit diuina cum dicit. In filio. modo huma- na cum dicit. Quem constituit herede etc. et sic de alijs vt patet in glosa.

Lectio tertia.

Tanto melior angelis effectus: qto differentius pre illis nomē heredi- tauit. Cui em dixit aliquando an- geloz. filius me⁹ est tu: ego hodie genui te: Et rursum Ego ero illi in patrē. et ipse erit mihi in filium. Et cū itez introducit primo genitū in orbem terre: dicit. Et adorant eū omnes angeli dei. Et ad angelos quidē di-

in epistolam ad Hebreos I

cit: Qui facit angelos suos spiritus: et ministros suos flammā ignis.

Sicut supra dictū est apostolus in toto cap. intendit pre-
ferre xpm angelis qm ad excellentiā. vnde posuit qua-
tuor pertinentia ad excellentiā xpi. scz qm ad originē
quia filius. qm ad dominationē quia heres. qm ad
operationē quia ipse fecit secula. Quantū ad honorē qz
seder ad dexterā maiestatis. Vnde apostolus in pre ista
ostendit qz xps qm ad ista quatuor excedit angelos. r p
mo qm ad filiationē. Secūdo qm ad dominationē
ibi. Et cū itez introducit r. Tertio qm ad operatio-
nem creationis ibi. Et tu in principio dñe terrā fundasti
r. Quarto qm ad patris confessionē ibi. Ad quē au-
tem angeloz r. Circa primū duo facit. quia Primo p
mittit intentū. Secundo ppositū pbat ibi. Cui em dixit
r. Dicit ergo Tanto melior. id est sanctior r deo ppin-
quior. in quo pponit excellentiā xpi ad angelos. Ephe.
1. Constituens eū ad dexterā suā in celestibus sup omnē
principatū r potestates r. Sed tunc oritur questio quōd
apostolus hoc intelligit vtrū fm diuinā naturā vel hūa-
nam. quia fm diuinā non videtur verum. qz fm illā gē-
tus est: non factus. fm vero humanā non est melior an-
gelis. vt infra. 2. cap. Eum aut qui modico q angeli r.
Et dicendū est qz xps fm humanā naturā duo habuit in
vita ista. scz infirmitatē carnis. et sic fuit minor. infra. 2.
cap. Cū qui modico r. Itē habuit gratie plenitudinem
r sic etiā in humanitate maior fuit āgelis in gratia r glo-
ria Job. 1. Vidimus eū quasi vnigenitū a patre: plenum
gratie et veritatis. Sed hic non est intellectus. Ap-
tius em non intelligit qz melior fuerit qm ad gratiaz. s; ppe-
tionē humane nature ad diuinā. et sic dicitur fac-
tū per illius vnionis factionē puenit ad hoc. Et ideo
subdit Quanto differentius pre illis nomē hereditauit.
Et quantū ad hoc nomē ostendit differentiā qm ad tria.
scz qm ad nominis significatiōē. quia pprimū nomē
angeloz est. qz dicuntur angeli qd est nomē ministri.
Angelus em idē est qd nūc. Nomē aut xpi est. qz dicitur
filius dei. et hoc nomē est valde differentius ab illo.
qz qm ad differentiā ponis adhuc est maiorē dare cū
dissent in infinitū. puer. 30. Qd nomē ei? qz qd nomē
filij eius s; nosti? Et em nomen filij eius sicut et patris in-
cōprehensibile. Phil. 2. Et dedit illi nomen qd est sup
omne nomē r. Sed forte dices qz etiā angeli dicuntur
filij dei Job. 1. r. 2. Et dicendū est qz si dicunt filij dei
hoc non est essentialitē et p naturā. s; p quandā picipati-
onē. Ipse autē est essentialitē filius dei. et ideo habet no-
men differentius pre illis. et hoc est secundū. quia disse-
runt qm ad modū. ps. Quis est similis deo in filiis dei
Quasi dicat. Nullus per naturā. Quantū ad tertū di-
cit qz illud nomē hereditauit. Hereditas em cōsequitur
originem. Vnde xps qz filius sit habet ex originē r p na-
turā: angeli autē ex dono gratie. Mat. 21. Hic est heres
Vnde ipse nomen hereditauit nō autē angeli. et hec est
tertia differētia. Deinde cū dicit. Cui em āgeloz r.
probat qd dixit. et primo agit de nomine fm qz cōuenit
xpo fm diuinitatē. Secūdo fm humanitatē ibi. Et rur-
sum. Ego ero r. Quantū ad primū inducit auctoritatē
ps. Dñs dixit ad me r. Et hoc est. Cui em angeloz r.
Quasi dicat. Nulli angeloz dicta sunt hec verba s; tm
xpo. vbi tria possunt notari. Primo modus originis in
verbo dixit. Secūdo singularitas filiationis ibi Filius
meus es tu. Tertio eius auctoritas ibi Ego hodie. No-
tus iste nō est carnalis sed spiritalis et intellectualis.
Deus em spiritus est Job. 4. Et ideo nō generat carna-
liter sed spiritaliter et intellectualiter. Intellectus au-

tem dicendo generat verbū qd est conceptus eius. r 180
signanter dixit qz dñs dixit ad me. id est pater dixit filio
Dicere ergo intellectus patris nihil aliud est qz i corde
verbū cōcipe. ps. Fructauit cor meū verbū bonū Job. 33
Semel loquitur et secundo idipm nō repetit r. Eccl. 24.
Ego ex ore altissimi pdij. Sed qm ad secundū genera-
tio ista est singularis. qz dicit Filius meus es tu. Quasi
dicat. Et si multi alij filij dicunt: tm esse filiū naturālē est
sibi pprimū. alij autē dicunt filij dei: qz sunt pncipes ver-
bi dei. Job. 10. Illos dixit deos ad quos fmo dei factus
est. sed xps est ipm verbū Mat. 17. Hic est filius me? di-
lectus. Sed qm ad tertū ista generatio nō est tēpora-
lis sed eterna. qz hodie genui te. Dissert autem tēpus ab
eternitate. qz tēpus variat sicut motus cuius nētus
ra est in variatione et successione. Et ideo nominat p suc-
cessionē prerit et futuri. Eternitas autē est mētura rei im-
mobilis. et ideo nō est ibi variatio p successionē: sed sem-
per est presens. et ideo denotat p aduerbiū presentis tē-
poris scz hodie. Vtrū quia illd qd fit. qz nodus est incō-
pleto per consequēs est: quod autē factū est cōpletū est r
ita perfectū. Et ideo nō dicit genero te sed genui. qz per-
fectus est. Sed tamē ne putē esse generatio eius tota in
preteritione: et p consequēs in desirione addit hodie. vt
sit sensus. perfectus es filius r tm generatio tua eterna ē
et semp a me generaris. sicut lumen in aere perfectū est r
tamē semp pcedit a sole. Mich. 5. Egressus es a princi-
pio a dieb; eternitatis. ps. Ex vtero ante lucifex genui
te. Consequent cū dicit. Et rursum r. ppositū ostēdit
fm qz cōuenit xpo fm humanitatē. et hoc per aliā au-
toritatē. et fm glo. istud dicit in Esa. Ego ero illi in pa-
trē. Sed tm nō inuenit aliquid huic sile in Esa nisi il-
lud Et filius datus est nobis. Sed. 2. reg. 7. et. 1. Pa-
ralip. 28. habent ista eadē verba dñi dicitis ad dauid
de salomone per quē figurabat xps. Sciendū est autē
qz in veteri testamento quedā dicunt de eo qd est figura
non in qm quedā res: sed in qm est figura: r tunc nō ex-
ponitur de illo nisi in qm refert ad figuratū. Verbi gra-
tia in ps. quedā dicunt de dauid vel de salomone in qm
figurabāt xpm tm. quedā vero etiā fm qz sunt homines
quidā. r istoz dicta de ipis possunt expoi r de xpo sicut
illud. Deus iudiciū tuū regi da. qz illud potest cōuenire
salomoni. Illa vero que dicunt de ipis in qm sunt figu-
ra nunq de ipis possunt expoi. sicut illud. Et dñabit
a mari vsq; ad mare r. qz nullo modo verificari potest de
salomone. Sic r in pposito licz ista dicta sint de salomo-
ne: tm possunt expoi de xpo qui pfigurabat per illum
Dicit ergo Ego qd est futuri tēpis. ad denotandā qz incars-
natio filij futura erat in tpe. Gal. 4. Et vbi venit pleni-
tudo tēpis r. Supra vero cū loquebat de eterna genera-
tione dixit. es tu. quasi sine motu. hic autē cū loquit de
temporalitē dicit In filiū quod denotat terminūz alicuius
motionis. Assumptio em iporat motū in filiationē. Et
qz ois motio fit p operationē alicuius terminatā ad ali-
quē effectū. ideo primo ponit operationē facientis. qz nō
virtute humanitatis facta est assumptio: sed diuinitatis
cū dicit: Ego ero illi in patrē. id est assumā eū ad vnionem
p sone filij. Et subiūgit effectū psecutū. qz scz ex excep-
tione vnitate psonalē filij. Erit mihi in filiū. De pmo dicit
Au. 1. Virtus altissimi. s. factētis assumptionē obubrabit
tibi. de. 2. Ro. 1. Qui facit est ei ex semie dauid fm car-
nē. Deinde cū dicit: Et cū itez r. Agit de dñationē xpi
qz est heres vnuerzoz. Vbi tria facit. qz pmo ostendit do-
minū ei r pncipue sup āgelos. Secdo pbat rōez dominij
ill; ex pre āgeloz ibi Et ad āgelos qdē r. Tertio ex p-
te xpi ibi. Ad filiū autē thron; tu; r. Quantū ad primū in-
ducit auctoritatē. ps. Cū dicit Adorate eū oēs āgeli ei?

Explanatio sancti Thome

hoc habet in .ps. Dñs regnauit exul. **zc.** Adoratio est nō sit nisi dño. q̄ si angeli eū adorāt dñs illoz est .volens ap̄s iducere hāc auctoritatē. **P̄rio** tāgit intētionē psalmiste cū dicit. **Et cū itez** introducit **zc.** ut psalmista loq̄tur de aduētū xpi in mūdū. **Et ideo dicit.** **Et cū scriptura** ra introducitur. id ē introducendū dicit p̄mogenitum **zc.** Quasi dicat. **Ita dicitū est q̄ xps est fili⁹ p̄ angel.** q̄ est p̄ncipalitē a p̄fe gēit⁹. **Et q̄ dicitū est p̄mogenit⁹** Ro. 8. **Et sit ipse p̄mogenitus** in mltis s̄rib⁹ **zc.** **Hic autē p̄mogenitus** debebat introduci in orbē **zc.** **Et vide q̄ordiate loqua-** tur ap̄s. **Primo** em̄ dicit ip̄m a p̄re ibi. **Ego** ero **zc.** **Secūdo** assūptū in vnitāte p̄sone ibi **Et ipse** erit mihi in filiū **zc.** **Sed** mō p̄pōit eū in noticiā hoim. **Vocat** autē incarnatiōnē introductionē in mūdū. **Sz** p̄tra **Itē** xps vocat eaz exitū **Jo. 16.** **Exiit** a patre **zc.** **Et dicitū est q̄ exiit** est etiā introductio. sicut si aliq̄s recōciliāndus sit p̄ncipi p̄mo exit ad eū mediator. **et post** introducitur eū **Sic** habet. **1. reg. 20.** **Sz** dauid ad Jonatan. **Sic** xps mediator dei **zc.** **hominū** p̄mo exiit ad homines **zc.** **postea** introduxit eos recōciliatos. **Infra. 2.** **Qui** multos filios adduxerat in glām **zc.** **Uel** introducit. id est inducit eū v̄s in corda hominū. qz scriptura loquēs de aduētū xpi dicit eū suscipiendū intra corda hoim. **Ita** autē receptio fit p̄ fidem **Eph. 3.** **Habitare** xpm p̄ fidē in cordib⁹ v̄ris. **ps.** **Annūciat** intē gētes glām ei⁹ **zc.** **Quādo** em̄ scriptura dicit q̄ gētes debēt credere. **dicit q̄ xps** intraturus est in corda ip̄oz. **Hoc** autē qd̄ dicit. **Itē** multiplicat expōit. **Dicit** em̄ **Crisostom⁹** q̄ de incarnatiōe xpi q̄ dicitū est introductio nō loq̄tur scriptura semel. **Sz** itez atqz itez. **Uel** aliē. qz ipse p̄mo erat in mundo per portā diuinitas inuisibilis. **Sz** itez introducit eū in mūdū fm̄ p̄sentā hōianitaz visibilē **Uel** aliē qz supra dixerat. **ero** illi in patre. id est assumā in vnitāte p̄sonalē mei. **Et cū itez** introducit eū. **s. istū** p̄mogenitū et assumptū ad vnitāte p̄sone. qz nō sufficeret dicere q̄ introducit nisi dicit qualitē introducat. qz non q̄n vnus de mūdo: nec sic āgeli s̄ sup̄ oēs **Ideo** dicit **Ad.** **ozit** eū oēs āgeli **zc.** **Exercit⁹** celi te adorāt **Apo. 7.** **Oēs** angeli stabāt ī circuitu throni **zc.** **cecidērūt** **zc.** **adorauerūt** **zc.** **Deide** cū dicit **Et ad āgelos** **zc.** **Pōit** rō ex p̄te angeloz q̄re eū adorāt. **Quasi** dicat. **Iustū** est q̄ adorēt qz sunt ministri. **Uñ** dicit. **Qui** facit angelos suos sp̄s et ministros suos s̄mā ignis. **Deus** em̄ aliq̄n opat illū minādō intellectū **Jo. 1.** **Illū**iat oēs hōies **zc.** **Aliq̄n** vero mouet ad op⁹. **Esa. 26.** **Quia** opa n̄ra opat⁹ es in nob. **Et** primū facit de⁹ in nob mediātib⁹ angel. **ps.** **Illumi-** nās tu mirabilē a motib⁹ eternis. **Secūdo** etiā facit in nobis ip̄s mediātib⁹. sicut dicit **dyonisi⁹.** **4. ca.** **celesti** hierarchie. **In** q̄ntū q̄ illūiat p̄ ip̄os dicunt nūcij. **Nūcij** em̄ est nūciare ea q̄ sunt in corde dñi sui. **In** q̄ntum vero sunt mediatores opoz diuinoz dicunt ministri. **ps.** **Ministri** ei⁹ q̄ faciūt volūtātē ei⁹ **Sūt** q̄ **zc.** **nūcij** **zc.** **ministri.** **sed** q̄les sunt d̄scribit eos p̄ duas res corpales maxie ad hoc ydoneas. **Una** est aer cui⁹ p̄prietas mltū cōuenit nācio. **mlt⁹** nistro autē p̄prietas ignis. **Aer** em̄ est receptibilis luminis et ip̄ressiōis. **Itē** optie reddidit recepta. **Itē** habz velocē motū. **Hec** autē debet habere bonus nūcij⁹. **vt** s̄z hñ recipiat dicta. **bene** referat recepta. **et** vtrūqz velocitē faciat. **Ita** hñ cōueniūt angelis. **Optie** em̄ recipiūt diuinas illūatiōes. **Sūt** em̄ angeli specia mūda fm̄ d̄yo. **Mat. 18.** **Angeli** coz in cel⁹ **zc.** **Itē** optie reddūt qd̄ significatū est **Apo. 1.** **Significauit** de⁹ q̄ oportet fieri cito loquens per angelū suū suo suo tobāni **zc.** **Itē** sunt veloces **Esa. 38.** **Itē** angeli veloces **zc.** **Iti** autē dicunt sp̄s. qz omnis substantia iustibilis dicit sp̄s. **Uñ** et aer dicit sp̄s. **Itē** sunt ignis in q̄ntū ministri. **Ignis** autē intē omnia elemēta est maxime actiuus et efficac⁹ ad agēdū. **Uñ** in ps. de

angelis vbi dicunt ministri eius ibi addit. **Et** ministros tuos ignē vrentē. **Itē** ignis calorē causat p̄ qd̄ designat charitaz. **Can. 8.** **Lapides** ignis atqz s̄māz. **Uñ** de s̄ scribunt in igne **zc.** **dicunt** seraphim **Esa. 6.** **Itē** ignis sem p̄ mouet sursum. **ita** āgeli et boni ministri oia q̄ agūt sem p̄ referūt in glām dei. **sic** patz de angelo thobie. **12.** **Be-** nedicite deū celi **zc.** **Hō** dicit bñdicite me sed deus celi. **Non** sic de malo āgelo q̄ dicit **Mat. 4.** **Si** cadēs adoraueris me. **Sz** āgel⁹ bon⁹ tanq̄ bon⁹ minister dicit **Apo. 1. vi.** **Vide** ne feceris. **deū** adora.

Lectio quarta.

Ad filiū autē. **Thronus** tuus deus in seculū fecit: **virga** eq̄tatis **virga** regni tui. **Dilexisti** iusticiāz **et** odisti iniquitatē: **pp̄terea** vnxit te deus: **deus** tuus oleo exultationis **pre** participib⁹ tuis. **Supra** pbaut ap̄s p̄ auctoritatē angelos eē ministros: **hic** pbat hoc p̄ rōez sumptā ex p̄te ip̄i xpi. **Uñ** intendit h̄ pbare regā dignitatē xpi. **vbi** duo facit. **Pr̄io** em̄ cōmēdat regā dignitatē ip̄ius xpi. **Secūdo** ei⁹ ad illā dignitatē ondit ydoneitatēz ibi. **Prop̄tea** vnxit te de⁹ **zc.** **Circa** primū tria facit. **Pr̄io** cōmēdat xpi regā auctoritatē. **Secūdo** eius regimīs eq̄tatē ibi. **Virga** directiōis **zc.** **Tertio** regimīs bonitatē ibi **Dilexisti** iusticiā **zc.** **Dicit** ergo **Ad** filiū autē dicit **Thron⁹** tu⁹ **zc.** **Et** sūt vba dei p̄ris loq̄ntis p̄ linguā p̄p̄he. sicut p̄ calamū scribe. **Dicit** ergo **De⁹** fili thron⁹ tu⁹ **zc.** **In** quo denotat regā maiestatis **Et** em̄ thron⁹ regis sedes. **Sz** cathedra magistrat⁹: **tribunal** autē sedes iudicis. **Cōpetit** autē thron⁹ xpi fm̄ naturā diuinā in q̄ntū est de⁹. **Sz** fm̄ q̄ ps. **Aer** oīs terre de⁹. **hō** cōuenit sibi ex merito passiōis victorie **zc.** **resurre-** ctiōis. **Apo. 3.** **Qui** vicerit dabo ei sedere meū in throno meo. **sicut** ego vici **zc.** **sed** in throno patris mei cū eo. **Hic** thron⁹ est p̄p̄ter. **Lu. 1.** **Et** regni ei⁹ nō erit finis. **Mat. 7.** **Potentias** ei⁹ p̄rās et̄na q̄ nō auferēt **zc.** **Partz** autē q̄ regnū illd̄ est et̄nū **zc.** **in** q̄ntū sibi dicit ex natura. qz est de⁹. **ps.** **Regnū** tuū regnū oim̄ scloz **zc.** **Itē** in q̄ntū sibi cōuenit vt hō **zc.** **hoc** dupliat rōe. **Una** qz regnū illd̄ nō ordiat ad tp̄alia. **Sz** ad et̄na. **Jo. 18.** **Regnū** meū nō est de hoc mūdo. **Ad** hoc em̄ regnat vt hōies v̄rigat ad vitaz et̄nā. **Hō** autē sic est de regno hoim. **vn̄** regnū illoz finit cū vita p̄nti. **Alia** rō est. qz ecclia q̄ regnū ei⁹ durat v̄s ad finē mūdi. **et** tūc tradet xps regnū deo **zc.** **p̄ri** osu mādū **zc.** **p̄ficiēdū**. **Cōsequēt** cōmēdat regnū ei⁹ ab eq̄itate cū dicit **Virga** directiōis **zc.** **Cōueniēt** autē describit regnū p̄ virgā **Differt** em̄ regimē tyrānicū a regie regis qz regimē tyrānicū est ad vtilitatē suā cū granamie subditorz. **regimē** autē regis p̄ncipalitē ordinat ad vtilitatē subditorz. **et** ideo rex est pat⁹ **zc.** **pastor.** **pastor** em̄ nō corrigit cū gladioz cū virgā. **ps.** **Visitabo** in virgā iniq̄tas **zc.** **tes** eoz. **Itē** pastor v̄ritē virgā ī directiōe gregis. **Mich. 7.** **Pasce** pplm̄ tuū in virgā tua. **Virga** etiā sustētat s̄f̄mos. **ps.** **Virga** tua **zc.** **bacul⁹** tu⁹ ip̄a me p̄solata sūt. **Itē** virga p̄turbat hostes. **Numeri. 24.** **Cōsurget** virgā de isrl̄: **et** p̄cutiet duces moab. **Sed** ē virgā eq̄rat **Esa. 11.** **Arguet** in eq̄tate p̄ māueris fr̄e. **Sz** sciēdū est q̄ ali q̄quādo aliq̄s regit in rigore surs̄ sic q̄n f̄uat ea q̄ iusta sūt fm̄ se. **Cōtingit** autē q̄ aliq̄d de se iustū est qd̄ hñ cōpatū ad aliq̄d inducit detrimētū si f̄uet. **zc.** **iso** oportz qz ius cōmune ad hoc applicet. **zc.** **si** hoc fiat tūc ē regimē eq̄tat⁹ **Re-** gnū veteri testam̄ti erat fm̄ rigorez iusticie. **act. 15.** **Quō** qd̄ nec nos nec p̄res n̄ri portare potuim⁹. **Sz** regnū xpi ē regnū eq̄tat⁹ **zc.** **iusticie.** qz in ip̄o nō ip̄oīē nisi suauis obf̄uātia **Mat. 11.** **In**gū em̄ meū suauē est **zc.** **on⁹** uicū leuē.

in epistolam ad Hebreos II

Consequenter cum dicit. **Dilexisti.** et bonitate regem comendat. Quia est seruans equitate non tamen propter amoris iusticie sed magis propter timorem vel gloriam vel meritum: et tale regimen non durat. Sed iste seruat equitate propter amoris iusticie. Dicit ergo. **Dilexisti iusticiam.** et. Quasi dicat. Hoc quod virga est equa et directa: hoc est quod dilexisti iusticia. Sap. primo. **Diligite iusticia** qui iudicatis terram. **Non autem est iustus** qui non amat iusticiam. Mar. 5. **Beati qui esuriunt et sitiunt iusticiam** et c. Sed aliqui quidem diligunt iusticia sed sunt remissi in correctione iniquitatis. sed Christus odit. i. reprobant iniquitatem. ps. **Iniquos odio habuit.** Sap. 14. **Similiter odio habuit deo impius et impietas eius.** Eccl. 12. **Altissimus odio habet peccatores et misericors est penitentibus.** Deinde cum dicit. **Propterea vnxit te deo** et c. ostendit Christi idoneitatem ad regendum et gubernandum ubi dubitatio est de hoc quod dicitur propterea. et c. In verbis istis agit de speciali vocatione quam Christus replet? et spiritu sancto. Nunquid enim id replet? et quod dilexisti iusticia. Ergo meruit gratiam quod est gratia illud Ro. 11. **Si ex operibus ista non est gratia: et hoc est ratio eius.** Sed specialiter ad propositum quod Christus in ipsa vocatione fuit plenus spiritu sancto. Jo. 1. **Plenus gratia et veritate.** Non ergo meruit. **Redeo.** hic est cauendus error originis. **Voluit enim quod omnes spirituales creature etiam anima Christi a principio create fuerit et finem quod plus vel minus adhiberent deo vel diuenterit ab ipso pro libertate arbitrii sui facta est distinctio inter angelos et creaturas alias. **Ubi dicitur in patriarchon quod anima Christi quod vehementer adhibet deo diligendo iusticia propterea meruit hoc.** Sed hoc est hereticum dicere quod scilicet quod anima vel etiam anima Christi creata fuerit ante corpus. quod etiam spirituales rationem in Christo habet in primo instanti simul creata fuit anima et formatum corpus et totum est assumptum a filio dei. **Quid ergo dicitur propterea.** Una glo. videt sentire cum origine. Sed si volumus eam saluare dicemus quod in scriptura dicitur aliquid fieri quod innotescat sicut cum dicitur **Phil. 2.** **Facit et obediens.** et c. **Propter quod et deo exaltavit illum et dedit illi nomen et c.** Nunquid Christus merito passionis meruit et deo? **Abstitit.** Hic enim est error forini. **Dicendum est ergo quod Christus est deus excedit omne meritum sed pro passione meruit quod manifestet vobis et deum: et quod deo dederit illi tale nomen et c.** Ita hoc quod dicitur hic. **Propterea vnxit te deus et c.** ut sit sensus. **Et hoc quod tu dilexisti iusticia: meruisti quod hoc innotescat.** Vel aliter et melius ita quod ly. **propterea non dicitur causa meritoria sed finis.** Quasi dicat. **Ad hoc quod illa haberes scilicet thronum perpetuum virga directionis et c.** quod dicitur sunt: propterea vnxit te deus oleo scilicet scificationis quod dominus mandauit fieri. **Exo. 30.** quo vngentur vasa et sacerdotes. **Leuit. 8. et. 9.** **Et reges et pater de dauid. 1. Reg. 16. et salomone. tertius Re. 1. et c.** propterea vnxit te deus. **Et c.** **Quare sic bar ista scificatione per vocationem.** **Ad est l'alis.** **Moyses enim orientales pro celebritate vngentur ne consumerent: eo quod sunt in regione multum calida.** **Paupes etiam vngentur ad festiuitatem.** **4. Reg. 4.** **Non habeo ancilla tua nisi parum olei qua vngetur.** In scriptura autem diuina tradunt nobis pro modo quo homines solent vti. **Quia ergo tunc vngentur homines vel propter celebritate festi vel celebritate personae. id est ad ostendendum excellentiam Christi dicitur eum vnctum oleo exultationis.** **Ipe enim est rex.** **Isa. 32.** **Ecce iusticia regnabit rex.** **Et. 33.** **Domine enim iudex noster. dominus legis noster. dominus rex noster ipse veniet et saluabit nos.** **Est etiam sacerdos.** **ps.** **Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem melchisedech.** **Fuit etiam propheta.** **Deutero. 18.** **Propheta de genere tuo et de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi dominus.** **Et conuenit sibi vncti oleo scificationis et exultationis.** **Ab ipso autem sunt sacra que sunt vasa gratie.** **Isa. 2.** **Suspendam super eum omnem gloriam domus patris eius: vasorum diuersa genera et c.** **Conuenit etiam ista vinctio Christianis.** **Sunt enim reges et sacerdotes****

1. **Ps. 2.** **Eos electum genus electum regale sacerdotium.** **Apo. 5.** **Fecisti nos deo nostro regnum et sacerdotes.** **Item habet spiritum sanctum qui est prophetie spiritus.** **Joelis. 2.** **Et stundam de spiritu meo super omnem carnem et c.** et id omnes vncti sunt inuisibili vinctio. **2. Cor. 1.** **Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo et qui vnxit nos et qui signauit nos.** **1. Jo. 2.** **Eos vinctio habetis a sancto et nolitis oia.** **Sed quod comparatio est inter Christum vnctum et Christianos vnctos?** **Ista scilicet quod ipse habet eam principaliter et primo: nos autem et alij ab ipso effusa sunt.** **Sicut vnguentum in capite et c.** **Et id dicit.** **Propter peccata peccatorum tuorum.** **Jo. primo.** **De plenitudine eius omnes accepimus.** **Ubi alij dicunt sancti. ipse vero sanctus sanctorum.** **Ipe enim est radix omnis scitatis.** **Dicit autem oleo leticie vel exultationis: quod ex ista vinctio procedit spiritualis leticia.** **Ro. 14.** **Non est regnum dei esca et potus sed iusticia et pax et gaudium in spiritu sancto.** **Gal. 5.** **Fructus autem spiritus est caritas pax et gaudium.** **ps.** **Et exultaret faciem in oleo.** **Isa. 61.** **Oleum gaudij pro luctu et c.** **Illud autem quod bis dicitur. deus deus. dupliciter exponit.** **Uno modo quod repetat notitia casus: ut sit sensus.** **Anxit te deo pro seipsum deum: nos autem per te mediator dei et hominum hominem Christum.** **2. Ps. 1.** **Per quem magna et preciosa nobis promissa donauit.** **Alio modo quia secundum Augustinum in glo. alterum est notariui casus alterum vocatiui vultus sensus.** **Christus ipse qui es deo? filius: deus pater vnxit te et c. et quod sic exponi magis patet in greco.** **Sed cum Christus non sit vnctus? secundum quod deo? quod sic non conuenit sibi recipere spiritum sanctum sed magis alijs dare.** **Secunda expositio non videtur esse vera.** **Respondet dicendum est quod idem persona et deo? et homo vnctus est in quantum homo.** **Et cum dicitur deo? et c. et vnctus est deus et homo et vnctus filius est deus et homo. et vnctus cum ipso in persona.**

Lectio quinta.

Et tu in principio domine terram fundasti: et opera manuum tuarum sunt celi. Ipsi peribunt: tu autem permanebis et omnes vt vestimentum veterascent. Et velut amictum mutabis eos et mutabuntur: tu autem idem ipse es et anni tui non deficient.

Supra promiserat apostolus quatuor in quibus Christus excellit angelos et probauit duo illos scilicet et quod excedit eos quod est filius et quod est heres: nunc probat tertium scilicet quod excedit eos in virtute operationis quod pro eum pater fecit et secula. **Hoc autem probat apostolus ex auctoritate eiusdem prophete: et circa hoc duo facit. Primo ostendit virtutem operationis in quantum est creator. Secundo quantum ad differentiam creatoris ad creaturam ibi. Ipsi peribunt et c. Circa primum duo facit: quod primo ponit creationem terre. Secundo celorum ibi. **Et opera manuum tuarum.** **Sciendum est autem circa primum quod hoc potest dupliciter legi. Uno modo ut sit sermo directus ad patrem ut sit sensus. Tu domine scilicet deus pater fundasti terram in principio. i. in filio qui est principium. Jo. 8. Ego principium qui et loquor vobis. Et hoc tamen valet ac si dixisset. Tu fundasti terram pro filium patris. Omnia in sapia fecisti. Filius autem est sapia genita: ut supra dixit eum splendorem glorie. Et hoc quod dicitur hic respondet huic quod supra dixit: per quem fecit et secula. Alio modo quod sit sermo directus ad filium sic. Et tu domine scilicet filius fundasti terram in principio scilicet temporis vel in principio scilicet productionis rerum ut excludat opinionem dicentium corporalia non fuisse creata cum spiritualibus sed post. Beneficentia primo. In principio creauit deus celum et terram. Sciendum est autem quod tripliciter potest distingui terra a****

Explanatio sancti Thome

zelo. **U**no modo et ad istam quod per terram intelligatur elementum terre. **P**er celum autem superiora corpora: ut sicut moyses non facit mentionem de aere quod est cum aqua: ita hic intelligit per celum ipsum celum et alia duo elementa scilicet aerem et ignem que magis accedunt ad naturam celi quod patet ex loco ipsorum. **S**ic etiam accipit moyses **Gen.** primo. **E**t dicit fundasti: quia sicut fundamentum quod est prima pars edificij est in ymo: ita terra inter omnia elementa tenet locum ymi. **Eccl.** 48. **M**anus mea fundavit terram. **ps.** **A**ridam fundaverunt manus eius. **N**on autem dicit fecisti celos sed opera manuum tuarum sunt celi: quia illud quod aliquis facit manibus magis diligenter videtur facere. **E**t ideo sic loquitur ad designandum nobilitatem et pulchritudinem ipsorum. **Eccl.** 48. **D**extera mea mens est celos. **A**lter vero quod per terram intelligat totam naturam corporalem. **E**t sic terram fundasti. quia materia est locus et fundamentum formarum: per celos autem spirituales substantias. **ps.** **L**audate eum celi celorum. **E**t hi sunt opera manuum eius quia fecit eos ad imaginem et similitudinem suam. **E**t per terram imperfecti in ecclesia qui sunt fundamentum aliorum quia nisi esset activa in ecclesia ceterum plurius non subsisteret. **P**er celos ceterum plurius in ecclesia in principio. i. per filium **Eccl.** 51. **P**osui verba mea in ore tuo ut fundes terram. i. imperfectos et plantes celos. i. perfectos. **C**onsequenter cum dicit. **I**psi peribunt etc. ostendit differentiam inter creatorem et creaturam: hoc quantum ad duo que sunt propria creatura: primum est eternitas: secundum est immutabilitas: de qua ibi. **E**t omnes ut vestimentum veterascunt etc. **A** circa primum duo facit: quod primo ponit terminationem creature. **S**ecundo interminationem dei ibi. **T**u autem permanebis. **D**icit ergo primo. **I**psi scilicet celi peribunt. **S**ed contra **Eccl.** primo. **T**erra in eternum stat: ergo videtur quod multiplex celi. **R**espondeo dicendum quod secundum Augustinum et philosophum in qualibet mutatione est generatio et corruptio. **U**nde quicquid mutatur perit in statu in quo erat. **E**rgo quod dicitur quod celi peribunt non intelligitur quantum ad substantiam: de qua **Job.** 37. **Q**ui solidissimi quasi ere fixi sunt sed quantum ad statum quem nunc habent. **A**postolus 21. **V**idi celum novum et terram novam. i. **Cor.** 7. **P**reterit figura mundi huius. **S**ed quomodo mutabunt statum. **D**iversimode quod celi superiores moventur sed non alterantur inferiores vero scilicet ignis et aer et moventur et alterantur et corrupti sunt subiecti. **S**ic ergo status omnium celorum est mutabilis sed tunc motus cessabit in superioribus: et corruptio in inferioribus quod aer igne conflagrationis purgabitur. 2. **Pe.** 3. **C**eli qui nunc sunt et terra eodem verbo repositi igne reservati in die iudicii etc. **O**mnes ergo peribunt a statu in quo nunc sunt: et sic quodammodo peribunt: sed tu domine permanebis. **ps.** **T**u autem domine in eternum permanebis. **U**nde cum dicit. **E**t omnes etc. ostendit differentiam dei ad creaturam quantum ad immutabilitatem. et circa hoc duo facit. **P**rimo enim ponit mutabilitatem creature. **S**ecundo immutabilitatem dei ibi. **T**u autem idem etc. **E**t adhuc circa primum duo facit: quod primo describit rationem mutabilitatis creature. **S**ecundo subdit illam immutabilitatem dei. **E**t velut amictum etc. **C**irca primum autem sciendum est quod vetus et novum consequuntur tempus. **U**nde veterascere non potest nisi quod aliquo tempore mensuratur tempore. **M**otus autem celorum mensuratur tempore sed ipsum mobile mensuratur ipso nunc tempore ergo in celo possunt inveniri novitas et vetustas. **U**nde non veterascunt celi quasi substantia eorum minuat vel corruptur in aliquo sed tantum quantum ad durationem temporis quo amplius non mensurabuntur. **E**t ideo dicit. **S**icut vestimentum etc. quia causa mutationis celorum non erit propter defectum virtutis ipsorum que in aliquo

minuatur quia si motus ipsorum cessaret propter defectum virtutis iam cessatio haberet causam naturalem et posset deprehendi ratione naturali cuius contrarium dicitur **2. Par.** 24. **D**e die autem et hora illa nemo scit etc. ergo erit propter necessitatem finis quia omnes creature corporales ordinantur ad spirituales et totus motus deferrens generationi et corruptioni ordinatur ad generationem hominis. **C**essante ergo generatione hominis quod est quando completus erit numerus electorum et predestinatorum cessabit motus ille. **E**t ideo dicitur vestimentum quod sumit ad usum et cessante usu deponit sicut homo calidum vestimentum deponit veniente estate. **S**ic ergo status mundi qui nunc est commendatur isti fini cum completus fuerit numerus electorum iam amplius non erit accommodatus nec necessarius et ideo sicut vestimentum deponitur. **Luce.** 21. **C**elum et terra transibunt etc. **C**onsequenter ponit ipsam mutabilitatem cum dicit. **E**t velut amictum mutabis eos scilicet celos. **E**t bene dicit. **M**utabis tu deus quod non propria virtute nec per se sed virtute dei mutabuntur a motu sicut amictum quod ad usum sumit et post usum deponit secundum congruentiam temporis et finis. **E**t dicit amictum quod per amictum gloria hominis et manifestatur et regit. **I**ta etiam deus per creaturas et occultat nobis et manifestat. **Ro.** 1. **I**nvivibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur. **Sap.** 13. **A** magnitudine enim speciei et creature cognoscibilis poterit horum creator videri etc. **E**t dicit mutabuntur quia in perpetuum mutati permanebunt. **I**te quantum ad celos spirituales qui pereunt a vita presenti per mortem corporis. 2. **Reg.** 14. **O**mnes morimur et quasi si aque dilabimur in terram quod non revertentur etc. **Eccl.** 57. **I**ustus periret et nemo est etc. **I**te veterascunt: quia ut dicitur infra. 8. quod antiqua et senescit prope interitum est. **E**t mutabis eos scilicet secundum corpora quando corporale hoc induet in corruptionem. **1. Cor.** 15. **E**t mutabunt secundum metam quoniam a visione enigmatica assumunt ad speciem visionis. **Job.** 4. **A**unctis diebus quibus nunc milito expecto donec veniat inmutatio mea etc. **U**nde deinde subiungit immutabilitatem dei cum dicit. **T**u autem idem ipse es etc. **U**bi duo facit. **P**rimo enim ponit hoc secundo ostendit hoc per signum ibi. **E**t anni tui etc. **D**icit ergo. **I**psi peribunt tu autem idem ipse es etc. hoc contra arianos. **I**dem ipse es. i. idem presertim et nunquam mutaris. **Malac.** 3. **E**go deus etc. **U**bi duo facit. **I**tem quod non est transmutatio etc. **E**t signum huius est anni non deficiet. **A**nni enim dei dicuntur duratio eius sicut anni hominis duratio hominis qui deficiit et finis presertim quod sit temporalis vna presertim succedit alteri: et vna adveniente deficiit altera. **D**eficiit etiam secundum totum quod ex toto definit esse. **I**n duratio vero dei neutrum horum est quod non deficiit secundum totum quod est sempiternus. **T**u autem altissimus in eternum dominus. **I**te nec secundum presertim quod eternitas est tota simul et quod sitas. **Job.** 36. **N**umerus annorum eius inestimabilis etc. **S**ed cum sit vna et immutabilis quare anni vocantur. **R**espondeo huius est quod intellectus noster accipit cognoscendo intelligibilia per sensibilia quod omnia nostra cognitio incipit a sensu. **U**nde et deus qui est omnino simplex describitur sub similitudine corporalius **Eccl.** 6. **V**idi omnium sedentem etc. **I**ta etiam duratio eius a nobis describitur per aliqua nobis nota cum tamen sit univocis et simplex. **U**bi aliqui dicuntur annus aliquando dies et mensis. quod omnes differentias temporis includit

Lectio sexta.

Ad quem autem angelorum dixit aliquando: sede a dextris meis: quousque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? **N**one omnes sunt administratorum spiritus in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis.

in epistolam ad Hebreos II

Supra probavit apls tria de xpo in quib⁹ excedit angelos: hic pbat quartu^m qd pmisserat de ipso scz q^d sedet ad dexteram maiestatis qd pmet ad dignitatem ei⁹. Et circa hoc facit duo. Primo em inducit auctoritate dauid. Secundo ostendit angelos ab hac dignitate deficere. ibi. Nonne oēs sunt etc. Circa primū duo facit. qz primo describit dignitatem xpi. Secundo ostendit per signū ibi. Duo adusqz ponā etc. Dicit ergo. Ad quē autē angelorum dicitur aliquid deus. Quasi dicat. Non inuenit q^d hoc de⁹ dixerit angelo sed dixit christo. Et ipse ē xps. Mat. 22. inducit hoc de se dictū. Hoc autē qd dicit. Sede a dextris meis. potest referri ad diuinā naturā in qua xps equalis ē patri q^d habet a iudiciaria et regia potestate equalē patri Jo. 16. Dia que habet pater mea sunt. Ipe vero pat^{er} ab eterno dicitur: qz dicendo filiu^m generauit et generatio dedit ei equalitatem patris. Potest etiam referri quantum ad humanam naturam fm quā sedet in bonis potiorib⁹ patris. Tunc autē pater dicitur qm hūane nature verbū suū vniuit. Hoc autē magis supra expositū est vbi dixerat. Sedet ad dexterā. Et consequenter cum dicit. Quoadusqz etc. ostendit p signū dignitatis xpi vbi occurrit duplex dubitatio. Una quia ab eterno omnia sunt subiecta filio. Prē qz in resurrectione xps dicit. Data ē mihi oīs potās. Quid ergo expectat subijciendum scabellō suo? Et sciendū est q^d aliquid potest esse in potestate alicuius dupliciter. Uno modo quantum ad auctoritatem: et sic omnia ab eterno quantum ad pordinationem sciendorū et in tpe quo fuerunt: subiecta sunt filio dei in quantum deus: sed a principio conceptionis in quantum homo. Alio modo quantum ad exercitium potestatis: et sic nō sunt ei oīa subiecta sed tm in fine mundi quia nondū exercebat potestatem in omnia: subijciendo sibi oīa. Phil. 3. Secundū opationē qua possit etiam subijcere sibi oīa. Sed quid est q^d dicit scabellū? Potest dici q^d per hoc nihil aliud intelligit q^d plena et perfecta subiectio. Illud em dicit perfecte subiectū alicui qd ipse potest cōcūcare pedib⁹. Aliter etiā et faciendo vim in verbo: qz sicut de⁹ est caput xpi: vt pz dicit. Cor. 11. Caput xpi deus. Ita pedes xpi humanitas eius. ps. Adorabimus in loco vbi steterūt pedes ei⁹. Ponā ergo scabellū id ē nō solum subiectiā inimicos tuos tue diuinitati sed etiam humanitati tue. In hoc autē errauit origenes. Ipe em voluit et intellexit vnu modū tm subiectionis. Sicut em nihil aliud est subiecti luci q^d illuminari: ita cū xps sit veritas iusticia et bonitas et quicquid tale potest dici nihil ē aliud subijci saluatori q^d saluari. Et ideo voluit q^d i fine omnia etiā demones saluarentur quia aliter nō subijcerentur oīa xpo. Sed hoc ē contra illud qd dicit. Mat. 25. Ite maledicti in ignē eternū. Unde sciendū est q^d duplex est modus subiectionis. Agnus p voluntatē subditorū sicut boni ministri subijciunt domino suo: puta regi et sic soli boni subijciunt xpo. Alius per voluntatem dñi: et sic ē quedam violentia ex parte subditorum. Et sic mali subijciuntur xpo: nō q^d velint dominū eiu^m: sed quia xps facit et de ipsis voluntatem suam puniendo eos qui noluerūt hic facere voluntatem suā. Et hoc pprie designat p scabellū: quia qd calcāt cōprimūt. Esa. 66. Celum mihi sedes ē id est celestes et boni: sed terra id est terreni et mali scabellū pedū tuorū. Alia dubitatio est de hoc q^d dicit: quoadusqz etc. quia si sedebit quoadusqz ponat: ergo cū posuerit nō sedebit. Respondeo q^d donec et quoadusqz quāqz ponunt finire. quādo scz designant terminū eius cui coniungitur: sicut cum dico: Sede hic donec veniam. Alii quando autem tenentur infinite quando scz non ponitur terminus: vt cum dicitur. Iste non penituit donec dixerit: quia nec post mortem penituit. Sicut enim dicit Hieronymus illud oportet designari de quo potest esse dubiū

Illud autem quod nō est dubium relinquit intelligenti. Dubium autem est vtrum in vita sua peniteat: sed q^d nō post mortem suam nulli est dubium. Sic et in proposito cum enim non multi impugnent et blasphement christus videtur dubium vtrum modo sedeat: sed non est dubium vtrum sedeat quando omnia subiecta erunt ei: et ideo nō exprimitur illud. Consequenter ostendit q^d dignitas hec angelis non conuenit cum dicit. Nonne omnes etc. Ubi tria facit: quia primo ostendit ipsorum officiū. Secundo executionem officij ibi. In ministeriū etc. Tertio fructū executionis ibi. Et hereditatē etc. Dicit ergo. Nonne omnes etc. ps. 2. Ministri eius qui faciunt voluntatem eius. Sed contra Dauid. 7. Multa milia ministrabant ei etc. Ubi dicit Grego. Aliqui ministrant alij sunt qui assistunt. Non ergo omnes ministrant. Respondeo dicendum est q^d sicut videmus in artificibus q^d duplex est generatio artificum. Quidam enim sunt quasi manu exequentes vt manu artifices. Alij autem non exequentur nec operantur manu sed sunt artifices disponentes et quasi precipientes quid agendum sit: ita et in angelis est: quia quidam sunt quasi exequentes. quidam vero quasi preceptores precipientes ea que agenda sunt. Accipiendo ergo largo modo admistrationes tam p exequentibus q^d etiam p imperantibus: sic oēs sunt administratores vt administratores. Sed si dicantur administratorij qui exequent. alij autē qui immediate accipiunt a deo assistentes. sic quidam ministrant: quidam assistunt et tradunt alijs. Sed contra hoc est quia hic tangit executio officij cum dicit. In ministerium missi etc. ergo videt per hoc q^d omnes exequantur. ps. Immittit angelus domini in circuitu etc. et Esa. 6. Volauit ad me vnus de seraphin qui sūt de supremo ordine. Ergo si illi mittunt: multo fortius alij. Sed contra hoc est dionysius qui dicit q^d accepit ab apostolo q^d soli inferiores mittunt et nō superiores. Respondeo quidam dicunt q^d superiores mittunt et exeunt aliquādo alijs quibus causis subortis ad exteriora: sed videt mihi q^d superiores quattuor scz seraphin. cherubin. throni et dominationes nunq^m mittunt sed inferiores mittunt qd pater ex eorū nominibus Virtutes enim mittunt ad mirabilia facienda. Potestates ad arcendum potestates aereas. Principatus ad gubernandū cōmunitatē vel regnum: et sic de alijs. Dominationes autē dicunt quia ordināt omnia hec inferiora. Alii autem tres ordines accipiunt nomina ex opatione quam immediate exercent circa deum: et illa dispensant in alios. Ergo dicit missi. Dicendum est duplex est missio. Una que motum localem imporat. et sic mittunt solum inferiores. Alia est missio que fit per applicationem et directionem noui effectus in creatura. et sic mittunt filius et spiritus sanctus. et hoc modo mittunt superiores quia virtus eorū immittit in inferiores immittenda alijs. Et qd dicit volauit etc. Dicendum q^d inferiores videntur nominibus illorum quorū virtute et auctoritate agunt et eis attribuunt operationes suas. Et quia ille officium suum exequebat in virtute seraphin: ideo vocatus est nomine seraphin nō q^d esset natura seraphin. Deinde subiungit fructum officij cum dicit. Et hereditatē etc. Et licet omnes sint vocati nō tamē oēs capiunt hereditatē. Qui ergo capiunt illi precipiunt fructū missiois. Iere. 51. Curauim⁹ babilonē et nō ē sanata.

Capitulum secundum.

Propterea abundantius oportet obseruare nos ea que audiui⁹